

PROF.DR. NEVZAT GÖZAYDIN İLE SÖYLEŞİ

An interview with Prof.Dr. Nevzat Gözaydin

Millî Folklor: Hocam, folklor alanını seçmenizde neyin etkisi oldu?

Prof. Dr. Nevzat Gözaydin: Öncelikle burada, beni bu alana sevk eden annemin ve babamın aziz hatıralarını saygıyla anmak istiyorum. Anadolu'nun bağrında yetişmiş bu kadın ve erkeğin bana çocukluğumdan başlayarak bana sevdirdikleri millî kültür bu alanı seçmemde en büyük etkindir. Lisedeki edebiyat öğretmenlerim arasında da beni bu yolda destekleyenler oldu. Onlardan biri Şükrü Elçin hocamızdır. Mezun olduktan sonra lise öğretmenlerimin bende bıraktığı etkiyle DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydoldum. Mezun olduktan sonra, Alanya'da edebiyat öğretmenliği yaptığım yıllarda burası deniz ulaşımıyla gidilen çok küçük bir yerdi. Orada kaldığım sekiz ay boyunca, şehre gelen köylülerin çok farklı bir ağızla konuştuklarını ve farklı bir kültüre sahip olduklarını görerek, bu kültürü araştırmak için köy köy dolaştım. Halk kültürüne yoğunlaşan ilgim üzerine bunların araştırılması gerektiğini düşündüm. Zaten fakültedeyken de halk edebiyatı ve folklorla ilgili bir ders alamamış olmaktan üzüntü du-

yuyordum. Alanya'daki araştırmalarım da birlikte öğretmenlik yaptığımız Alan-yalı bir arkadaşım bana kaynak kişileri bulma ve onlardan bilgi alma konusunda yardımcı oldu. Türkiye'de bu konuların araştırılması gerektiğini fark ederek, yurtdışına gönderileceğim zaman folklor alanını seçtim ve böylece folklor ile ilgili akademik hayatım başlamış oldu.

M.F.: Doktora öğreniminiz boyunca edindiğiniz Almanya deneyimi, döndüğünüzde Türk folklor çalışmaları hakkında nasıl bir değerlendirme yapmanıza olanak sağladı? Bir karşılaştırma yapmak mümkün oldu mu?

N.G.: Almanya'daki öğrenimim sırasında **Türkoloji** bölümünde **Alman Folkloru** derslerinde hocaların Türkiye'deki folklor çalışmaları ile ilgili soru sorması, seminer ödevlerinde Türkiye'den yeni araştırmalar istenmesi, Türk folkloru ile ilgili çeşitli sorunların halledilmemiş olduğunu anlamamı sağladı. Almanya'daki folklorun 1780'lerde araştırılmaya başlandığını ve bu kadar büyük bir malzemenin derlenmiş olduğunu öğrenince bizim çok geç kalmış olduğumuzu gördüm. Bizim de folklorumuzu Almanlar gibi derleyip değerlendirmemiz halinde Almanlardan en az iki üç kat daha fazla belge ve bilgiye sahip olacağımızı anladım. Örneğin yalnızca 12 ciltlik batıl inançlar kataloğundaki şablonu uygulayarak Türk folkloru ürünlerini değerlendirebilsek, sanıyorum 30 ciltlik bir külliyata sahip olabilirdik. Kısacası oradaki öğrenimim, Türkiye'deki folklor alanının açıklarını nasıl kapatılacağı konusunda yol göster-

di bana. Buraya geldikten ve fakültedeki bölümü kurduktan sonra çok özgün programlar hazırlamaya çalıştım. Derleme Teknikleri vs. dışında, Halk Hekimliği ve Beslenme, Folklor ve İletişim, Yurt Dışındaki Kadınlarımız, İşçi Göçü ve Folklor, Halk Oyunları ve Halk Müziği gibi çeşitli dersleri programa ekledim. Almanya'da edindiğim yenilik arayışı düşüncesiyle, Kültür Bakanlığı Folklor Dairesi'nin düzenlediği Folklor Kongrelerinde düzenleme komitesinde görev alarak ve Milli Eğitim Bakanlığı'nda dersler ve seminerler vererek yeni bakış açılarının getirilmesi gerektiğinin önemini vurguladım.

M.F.: 1978 yılında yayımlanan "Folklor Sözcüğü Üzerine" adlı yazınız Türkiye'deki Folklor araştırmacılarının yıllarca düştüğü, folklor teriminin ilk olarak W. J. Thoms tarafından kullanılmış olduğu şeklindeki bir yanlış ya da bir ezberi bozdu. Peki, bu sadece Türk folklorcuların düştüğü bir yanlışlık mıydı? Bu sırada Avrupa'da Folklor teriminin kullanımı ne zaman ve kiminle başlatılıyordu?

N. G.: Folklor tarihçesi dersinde bu konu açılıyordu. Derslerde Knaffel'den söz ediliyordu. Ben de Knaffel kimdir, Thoms varken neden ondan söz ediliyor diye merak ettim ve bu konuyu araştırmaya başladım. Gerçekten de terim olarak Johann Felix Knaffel tarafından 1813 yılında *volkskunde* kelimesinin İngilizcede *folklore* teriminin tam karşılığı olarak kullanıldığını gördüm. Böylece, İngiliz kütüphane müdürü W. J. Thoms'un Almanya'da yayımlanan bu kitabı görmüş ve Ambrose Merton takma adıyla terimin İngilizce karşılığını kullanmış olduğu sonucuna vardım. Thoms'un takma ad kullanması da dikkat çekicidir, yaptığı işten kendi şahsiyetine zarar gelmesini istememiştir.

Yazdığım bu yazı da, Boratav'ın eserinden aktarılagelen yanlışın düzeltilmesi ve folklor kelimesinin ilk kullanımının 1846'dan çok daha öncelere götürüleceğini ortaya koymuştum. Sonrasında araştırmaya devam ettim ve daha eski bir tarih buldum 1782'de *volkskunde* teriminin bilinçli bir şekilde kullanıldığını gördüm ve bunu da 1992 yılında Türk Dili dergisinde yazdım. Araştırmalarımı sürdürdüm ancak daha öncesinde böyle bir terime rastlamadım.

M.F.: Şifalı Sular Folkloru ve Ölüm ve Ölümle İlgili Anlatılar Kataloğu ile ilgili çalışmalarınız ve son durumu hakkında bilgi verirmisiniz?

N. G.: Basın Yayın'da öğrencilerimle Şifalı Sular Folkloru'nu araştırmıştık. Bu Türkiye'de hiç yapılmayan bir araştırmaydı. Amacım şifalı sulardan yararlanan insanların inançlarını, tedavi yöntemlerini ve buna bağlı efsanelerin folklorcu bakış açısıyla değerlendirilmesiydi. 1983-1984 yıllarında Anadolu'da, Ege, İç Anadolu Bölgesi, Marmara ve Akdeniz Bölgesi'nde derlemeler yaptık. Bunların sonuçlarını yayımladım. Böylece bu çalışmalarla halkbiliminin akademik düzeyde çeşitli yönleri olduğunu, halkbiliminin belenmiş birtakım klasik şablon planların dışına çıkarak araştırılması gerektiğini vurgulamış oldum. Aynı biçimde Ölü ve Ölümle İlgili

Anlatılar Kataloğu da, Türk halkbiliminde önemli bir çalışmadır. Ölünün ardından yapılanlar veya yaşanan olaylar halk arasında anlatılır, ancak bugüne kadar derlenip değerlendirilmemiştir. Almanya'daki öğrenimim sırasında bunların çok özenle araştırıldığını gördüm. Almanların 12 ciltlik bir batıl inançlar sözlüğü vardır. O sözlükteki ölü ve ölümle ilgili maddeler dikkatimi çekmişti. Bizdekilerle bazı benzerlikler olduğunu fark ettiğimde, Türkiye'de bu konunun hiç araştırılmamış olduğunu gördüm ve döndüğümde bu iş için kolları sıvadım. Her rastladığım yerde bu tür anlatılar derlemeye çalıştım aynı şekilde öğrencilerimi de yıllarca bunları derlemek için yönlendirdim. 1977-78 yıllarından itibaren derlemeye başlayıp, emekliliğime kadar öğrencilerimi bu konuda yönlendirdiğim çalışma sonucunda 3000'i geçen bir anlatı arşivi oluşturdum. Ben bu anlatılardan 600'ünü, A'dan S'ye kadar büyük başlıklar ve alt başlıklardan oluşan bir katalog çalışması şeklinde on makalede yayımladım. Ancak bu katalogun hepsini tümüyle vermek çok zor. Elimizdeki diğer anlatıların tasnifinin yeniden düzenlenerek son şeklini alması 6 aylık sıkı bir ekip çalışması gerektiriyor. Araştırmacılardan oluşan sabit bir ekip olmadıktan sonra çalışma tamamen kendi imkanlarıma bağlı kaldı. Ama yayımlanmış olduğum yazılardaki şablon yeni derlemelerle genişletilebilir. Bu şekilde son halini alacak olan katalogda, örnek metinlerin yönlendirici notlarla genişletildiği tıpkı Aarne-Thompson kataloğu gibi motiflerin araştırmacılara kaynaklarla birlikte sunulması lazım. Şu anda katalog çalışır durumda, isteyenler derledikleri malzemeyi bu makalelerdeki şablona yerleştirebilirler. Yeni derlemelerle ve eldekilerin de değerlendirilmesiyle yeni motifler çıkacaktır mutlaka.

M.F.: DTCF Halkbilim Bölümündeki çalışmalarınızdan söz eder misiniz?

N. G.: 1993 yılında Türkiye'de ilk defa bağımsız bir bölüm olarak açılan Halkbilimi'nde, Genel Folklor, Gelenekler ve Törelere, Maddi Kültür olmak üzere üç anabilim dalı yer almaktaydı. Başlangıçta bu üç anabilim dalının altında örgütlenmeyi düşünmüştüm; ancak gerek YÖK gerekse Rektörlük tarafından kadro verilmeyişi bölümün gelişimine engel oldu. Özellikle 50/d maddesine göre aldığımız Araştırma Görevlilerini doktoradan sonra bölüme kazandırmadık. Ben lisans öğrencilerimin alan araştırması yapmalarını istedim. Böylece çok değerli derleme kayıtlarını içeren tezler yaptırıldı. Ancak ne yazık ki kendi yaptırdığım ve muhafaza edebildiğim bir kaç tanesi dışında, bölümde yaptırdığımız tezlerin tamamı SEKA'ya gönderildi. Bunu çok önemli bir kayıp olarak değerlendiriyorum.

M. F.: Türkiye'deki üniversitelerde yer alan halkbilimi programları hakkında ne düşünüyorsunuz.

N. G.: Türkiye'deki Halkbilimi bölümleri daha çok Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu hocalar tarafından yürütüldüğü için, Halk Edebiyatı konularına ağırlık vermiştir. Şöyle bir kadrolara baktığımda Saim Sakaoglu, Fikret Türkmen, Muhan Bali, Ensar Arslan, Umay Günay, Dursun Yıldırım gibi hocaların hepsi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü mezunu olduklarından, bu bölümlerin ilk araştırma alanı halk edebiyatıdır. Halkbilimi bölümlerinin kurulması daha geniş bir kadro ve perspektif gerektirir. Bu da ancak bağımsız bir bölüm olduğunda yapılabilir. Başlangıç olarak H.Ü. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü içerisindeki Türk Halkbilimi Anabilim Dalı vardı, onun dışında G.Ü.'de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Türk Halkbilimi Anabilim

dalı açıldı ve ayrı bir bölüm olarak kabul edildi şu anda Öcal Oğuz'un başkanlığında bağımsız bir bölüm olarak işlerliğini sürdürüyor. Onun dışında Erzurum'da, Diyarbakır'da, Gaziantep'tekiler halk edebiyatı derslerinin ağırlıklı olarak verildiği bölümlerdir. Ne yazık ki Türkiye'nin en köklü üniversitelerinden olan İstanbul Üniversitesi'nde de sadece Halk Edebiyatı alanı işlerliğini sürdürmektedir. Kısacası üniversitelerde halkbilimi alanının gelişebilmesi için daha geniş perspektiften bakan hocaların yetiştirildiği elemanlara ihtiyaç vardır.

M. F.: Türkiye'nin de taraf ülke olduğu UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, devletlerin kültür zenginliklerinin başta eğitim ve medya kuruluşları olmak üzere pekçok alanda korunması, tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılması ile ilgili düzenlemeler gerektirmektedir. Bu bağlamda, medyanın kültür tanıtımı konusundaki önemi hakkında neler düşünüyorsunuz? Eksiklikler var mı? Neler yapılabilir?

N. G.: Gazetecilikte 1974'te başlayan bir öğretim üyeliği geçirdiğimden, Gazetecilik veya Radyo Televizyon bölümüne gelen hocaların yapısını da bildiğim için çeşitli gazetecilik seminerlerine giderek konuşmalar yaptım. Bu işin çok önemli olduğunu, kültürün medya aracılığıyla çok iyi aktarılabilceğini, medyanın bu anlamda bir eğitim müessesesi işlevi gördüğünü vurgulamaya çalıştım. Hatta bir toplantıda, benim kültür haberleri konusunda staj yapmak üzere gazetelere gönderdiğim öğrencilere yalan haber yaptırıldığını söyleyerek onları bu duyarsızlıktan vazgeçmeye çağırdım. Basın, toplum üzerinde son derece etkili bir güçtür ve bunun da halk kültürü adına kullanılması gereklidir. Medya bu konuda bilinçlendirildiği takdirde

somut olmayan kültür varlıkları konusunda gereken işi yapacağına inanıyorum. Somut olmayan kültür varlıkları Türkiye'nin AB'ye girmeden de girdikten sonra da kimlik kazanmasında yegane unsurdur. Ben katıldığım çeşitli toplantılarda, medyadaki dil yanlışlarından ve halk kültürü konusundaki eksik bilgilerden kaynaklanan hatalardan söz ederek bunların nasıl düzeltileceği konusunda görüşler aktardım. Örneğin töre cinayetleri, cinsel tacizler veya değişik kriminal olaylar, gazetelerde büyük puntolarla verilir; fakat bunların arkasındaki sosyal ve kültürel etkenleri araştıran ve yazan gazetecilerimiz ne yazık ki yok. Şiddet, gasp gibi olayların sadece sonuçlarına yüzeysel olarak bakıyor, ancak onun arkaplanında ne gibi kültürel eksiklik ya da yozlaşmanın olduğunu anlamayı düşünmüyoruz.

M. F.: Bu alana yıllarını vermiş bir bilim adamı olarak genç Türk halkbilimcilere iletmek istediğiniz bir mesajınız var mı?

N. G.: Bu alanda yetişen genç beyinlerin aynaya bakarak özellikle kendi kültürlerini çok iyi tanımalarını istiyorum. Onların, batı ve doğu kültürünü çok iyi bilmeleri gerekir. Bugüne kadar hiç el atmadığımız İran kültürü ve Arap kültürü ile ilgili folklorik malzemeyi araştırmaları gerektiği için çok iyi Farsça bilmeye ihtiyaçları vardır. Gençlerimizin mutlaka batı dillerinin en azından ikisini bilmesi gerekir. Bu arada Rusya'daki soydaşlarımızla ilgili de orada çok malzeme var, bunların mutlaka değerlendirilmesi lazım. Türk folklorcuları, araştırdıkları bu Türkiye dışı alanlardaki verilerle karşılaştırmalar yaparak klasik şablonların dışına çıkan çalışmalara imza atmalıdır.